

Inhoud

Zweden

- ▶ Dwaal rond in Eksjö, een van de oudste houten stadjes van Zweden
- ▶ Ga op zoek naar berensporen in Sånfjället Nationaal Park in Härjedalen
- ▶ Bekijk Zweeds design in het Röhsska Museum in Göteborg
- ▶ Schaats tussen de eilanden in de Zweedse archipel
- ▶ Maak een rondrit langs de monumentale herenboerderijen van Hälsingland
- ▶ Geniet van een *fika* met *kanelbullar* op een gezellig terras

- 7 Kaarten en plattegronden
- 9 Woord vooraf

1 11 Zweden: een verdieping

- 12 Politiek en samenleving
- 13 Kunst en cultuur
- 25 Bevolking
- 30 Eten en drinken

2 33 Geschiedenis

- 34 Prehistorie tot Vikingtijd
- 37 De middeleeuwen
- 39 De Vasadynastie
- 40 Zwedens grootmachtijd
- 42 Richting democratie
- 47 De industriële revolutie
- 48 De moderne tijd

3 51 Natuur

- 52 Klimaat
- 53 Geologie
- 59 Flora en fauna

4 71 Skåne en Blekinge

- 72 Langs de Öresund
- 76 Malmö
- 81 Midden-Skåne
- 83 De zuidkust van Skåne
- 90 Blekinge
- 95 Tips en adressen

5 99 De westkust

- 100 Göteborg
- 108 Bohuslän
- 116 Tussen Göteborg en de Noorse grens (E6)
- 118 Dalsland
- 122 Halland
- 128 Tips en adressen

6 133 Tussen de grote meren

- 134 Västergötland
- 138 Skaraborg
- 141 Langs het Vättern
- 144 Närke
- 148 Tips en adressen

7 151 Småland en Östergötland

- 152 Glasriket
- 158 Jönköpings län
- 163 De kust van Småland
- 168 Östergötland
- 175 Tips en adressen

8 179 Öland en Gotland

- 180 Öland
- 187 Gotland
- 200 Tips en adressen

9 203 Stockholm

- 204 Gamla Stan en Riddarholmen
- 207 Norrmalm
- 209 Östermalm

Woord vooraf

Hej! zeggen de Zweden op zangerige toon als ze je begroeten. Het klinkt verrast en blij tegelijk. *Hej! Welkom in Zweden!*

Dit boek is een aansporing om van de hoofdwegen af te gaan en het onbekende Zweden te ontdekken. Trap op de rem als je een bordje ‘Hembygdsgård’ ziet, volg spontaan een wegwijzer met een witte margriet erop, pak de ijzeren sleutel van de haak bij de kerkdeur en loop binnen om de middeleeuwse muurschilderingen te bekijken, daal af in grotten en mijnen. Blijf desnoods hangen in dezelfde streek en neem de fiets of kajak. Eén zomer is niet genoeg in Zweden!

Zweden is immens groot: het zuiden verschilt evenveel van het noorden als Italië verschilt van Zwitserland, en een loofbos in Skåne kun je niet vergelijken met de taigawouden van Lapland. Zweden heeft uitgestrekte natuurgebieden maar bestaat niet alleen uit natuur. Je struikelt er als het ware over de prehistorische rotstekeningen, Vikinggraven en runenstenen die zomaar langs de weg staan. Er zijn ontelbare middeleeuwse kastelen en kerken met kostbare interieurs, historische houten steden en idyllische haventjes. Maar Zweden is ook toonaangevend op het gebied van moderne kunst, architectuur en techniek, uitvinder van de autogordel en organisator van het grootste digitale festival ter wereld. En Zweedse muziek is – nog meer dan thrillers en tv-series – een belangrijk exportproduct.

Of je nu komt voor de Zweedse cultuur of natuur, om te winkelen of om te skiën of schaatsen, Zweden is voor iedereen!

Tinto van Tuijl
Nienke Verhoog

Zweden: een verdieping

Over de Zweden bestaan heel wat vooroordelen: de mannen zijn blond, lang en slank, drinken veel en zijn in de omgang onhandig en stug; de vrouwen zijn ook blond, maar zelfbewuster. En alcohol is inderdaad een belangrijk onderdeel van de Zweedse cultuur. In de 18de eeuw werd nog een dagelijkse hoeveelheid van zeven glaasjes brandewijn aanbevolen!

De Zweden lijken wat minder open en expressief dan Zuid-Europeanen, maar ze weten hoe ze de zomer optimaal moeten vieren en hoe ze de winter warm en gezellig kunnen maken. En wie ze wat beter leert kennen, merkt dat ze geweldig gastvrij zijn.

Tegenwoordig is de Zweedse cultuur bij vrijwel iedereen bekend vanwege de filmindustrie, modeketens, IKEA, spannende misdaadromans en tv-series. Het hart van de Zweedse cultuur is de muziek, zowel de klassieke muziek als de folk en jazz en alle varianten van de popmuziek.

< De grootste kanelbullar komen uit Göteborg.

De Zweedse regering zetelt sinds 1905 in het Riksdagshuset (parlementsgebouw) in de wijk Gamla Stan midden in Stockholm. Alles wat zich afpeelt in de Kamer is openbaar, iedereen die dat wil kan de debatten en stemmingen bijwonen. In de zomer zijn er dagelijks rondleidingen met gids, in de winter alleen in de weekends (zie riksdagen.se).

POLITIEK EN SAMENLEVING

De sociaaldemocratie

Sinds het begin van de democratie hebben de sociaaldemocraten vrijwel altijd de macht in handen gehad. Zo ontstond een verzorgingsstaat met een groot sociaal vangnet. Olof Palme, de premier die in 1986 op straat werd doodgeschoten, is voor veel Zweden nog steeds een van de belangrijkste figuren uit hun geschiedenis. Olof Palme was als student al actief in de sociaaldemocratische partij en was minister-president van Zweden van 1969 tot 1976 en van 1982 tot zijn dood in 1986. Hij stond bekend in binnen- en buitenland om zijn kritische houding tegenover de VS, de Vietnamoorlog en de Apartheid in Zuid-Afrika. Tot op heden is niet bekend wie de moord pleegde en waarom (zie ook p. 54).

De Riksdag, het Zweedse parlement, heeft 349 kamerleden die voor een periode van 4 jaar worden gekozen. De laatste 10 jaar kregen rechtse partijen steeds meer invloed, wat resulteerde in de centrumrechtse coalitie Alliantie voor Zweden onder leiding van premier Fredrik Reinfeldt. Deze hield 8 jaar stand, tot de parlementsverkiezingen van september 2014, toen de centrumlinkse oppositie onder leiding van de sociaaldemocraten (SAP) een nipte overwinning behaalde: 160 van de 349 zetels gingen naar cen-

trumlinks tegen 142 naar de Alliantie. Stefan Löfven, de SAP-leider, werd premier van een minderheidskabinet gevormd door de sociaaldemocraten, de Groene Partij (te vergelijken met GroenLinks) en de Linkse Partij (te vergelijken met de Nederlandse SP). Extreemrechtse opvattingen krijgen in Zweden steeds meer voet aan de grond. In 2010 behaalden de ultrarechtse Sverigedemokraterna, voorstanders van een hard anti-immigratiebeleid, voor het eerst voldoende stemmen om zitting te nemen in het parlement. In 2014 verdubbelde hun aanhang en behaalden ze 49 zetels (12,9%), en bij de parlementsverkiezingen van 2018 kregen ze 62 zetels (17,5% van de stemmen). De SAP ging terug van 113 naar 101 zetels, maar bleven wel de grootste partij. Stefan Löfven begon in januari 2019 aan een tweede termijn, ditmaal als premier van een minderheidscoalitie van SAP en de Groenen, met steun van de Centruumpartij en Liberalen, maar na een motie van wantrouwen en de val van het kabinet trad hij af op 24 november 2021. Vijf dagen later werd zijn partijgenoot Magdalena Andersson de eerste vrouwelijke premier van Zweden. Zij leidt een door de SAP gevormd kabinet tot de aanstaande verkiezingen op 22 september 2022. Een van de doelstellingen die zij voor ogen heeft is om van Zweden een wereldleider te maken op het gebied van de klimaattransitie.

Zweden en Europa

In 1995 trad Zweden toe tot de Europese Unie, maar de euro werd niet ingevoerd. Bij het referendum van 2003 over de afschaffing van de Zweedse kroon stemde 56% van de kiezers tegen. Het referendum werd overschaduwd door de moord op de minister van Buitenlandse Zaken, Anna Lindh, voorstander van de invoering van de euro.

Sinds de inval van Rusland in Oekraïne is de vraag of Zweden haar *alliansfrihet* (ongebondenheid) moet opgeven en lid moet worden van de NATO een van de belangrijkste thema's die de komende verkiezingen zullen beheersen.

KUNST EN CULTUUR

Architectuur

In het verleden lag Zweden vaak een eeuw achter ten opzichte van de heersende mode in de rest van Europa. De kerken van Zuid-Zweden, zoals de beroemde kathedraal van Lund, werden in de 12de eeuw in romaanse stijl gebouwd, terwijl elders in Europa de gotische architectuur al in opkomst was. Op het platteland zijn nog heel veel mooie romaanse kerkjes uit de middeleeuwen te vinden, vaak met prachtige muurschilderingen en de oorspronkelijke inrichting. Ze staan meestal buiten de dorpskern. In Uppsala, Vadstena en Västerås zijn gotische kerken in Franse stijl verzeen.

Geschiedenis

Denk je aan Scandinavië, dan denk je waarschijnlijk al snel aan de Vikingen, want die stoere Noormannen met hun woeste baarden spreken tot ieders verbeelding. Maar wie waren de Vikingen, waar kwamen ze vandaan en waarom waren ze zo plotseling weer weg? Het klinkt een stuk minder spannend als je ontdekt dat Vikingen gewone boerenjongens waren, die door de omstandigheden hun toevlucht zochten tot de zee. Dat ze een paar eeuwen lang hun stempel op de wereld drukten is overduidelijk aan de Vikingnamen die nog steeds gebruikt worden voor plaatsen langs de kust van Noord-Europa, IJsland en Groenland. Ook na de Vikingtijd was de invloed van Zweden op de rest van Europa groot. De Zweedse koningen wilden hun macht tonen en daarvoor gingen ze een oorlog niet uit de weg. In de 17de eeuw bereikte het Zweedse rijk zijn hoogtepunt, het land heerste over het hele Oostzeegebied. Sinds de 20ste eeuw staat Zweden vooral bekend als een vredelievend land, met een sterk sociaal beleid waar ook vrouwen in topposities werken.

< Vikinghelm uit Uppland.

PREHISTORIE TOT VIKINGTIJD

Toen het landijs over Zuid-Scandinavië wegtrok, kwamen langzamerhand de eerste bewoners naar dit noordelijke deel van de wereld. Het waren jagers en verzamelaars die rondtrokken van plaats naar plaats. Vanaf ongeveer 4000 v.Chr. begonnen ze het land te bewerken, maar de eerste permanente nederzettingen dateren uit 500 v.Chr. Terwijl elders Socrates en Plato filosofeerden, Pythagoras zijn wiskundige stelling formuleerde, Boeddha in India leefde en de joden de Thora schreven, waren de bewoners van Scandinavië nog bezig met overleven. In Romeinse geschriften wordt Scandinavië aangeduid als 'het land waar de wereld eindigt'.

Er zijn veel Romeinse munten uit de eerste paar eeuwen n.Chr. gevonden in Zweden, wat erop wijst dat er Scandinavische mannen dienden bij het Romeinse leger. Ook verhandelde men toen al belangrijke grondstoffen zoals ijzer, bont en huiden. De nederzettingen lagen langs de kust en binnenwateren, want het binnenland was dicht bebost en moeilijk begaanbaar. Omdat Zweden toen een stuk lager lag dan nu, zodat er nog meer water was, ging het meeste vervoer per boot. De Zweden waren bedreven in het bouwen van slanke boten die gemakkelijk over kleine binnenwateren en tussen eilandjes door konden navigeren. De Romeinse geschiedschrijver Tacitus was hiervan zeer onder de indruk en schreef in 98 n.Chr. over het Sveavolk dat geen zeilschepen, maar schepen met roeispanen gebruikte waarmee ze met hetzelfde gemak voor- en achteruit konden varen.

Vanaf de 5de eeuw groeide Zweden uit tot een belangrijke handelspartner in Europa. Dankzij de goed gebouwde schepen konden de Zweedse koningen hun waren ver in het buitenland verkopen. De vraag naar ijzer en bont groeide, zeker toen door oorlogen in het Middellandse Zeegebied de bestaande handelsroutes niet meer veilig waren. De handel verplaatste zich naar het noorden, en zo bloeide de welvaart daar op. In Vendel en Valsgärde in Uppland is een aantal luxueuze bootgraven gevonden, daterend uit de 6de tot 8ste eeuw. In de lange boten liggen mannen met indrukwekkende wapenuitrusting, waaronder prachtig versierde zwaarden, die waarschijnlijk speciaal voor het graf zijn gemaakt. Naast de mannen liggen hun valken, honden en paarden begraven.

Begin van de Vikingtijd

Op 8 juni in het jaar 793 zagen de monniken van het rijke klooster Lindisfarne, op een eilandje voor de kust van Northumberland in het noorden van Engeland, ranke schepen naderen. Daaruit sprongen jonge mannen die moordend en plunderend over het eiland trokken. Overlevende monniken beschreven de gebeurtenis, die nu globaal als het begin van de Vikingtijd wordt beschouwd.

Vikingen op rooftocht aan de Ierse kust, door Philip Armstrong.

Land van rijke, Scandinavische boeren ging over van vader op oudste zoon, dus de tweede of derde zoon des huizes had weinig of geen eigen bezittingen. Het waren deze jongemannen die voor het beroep 'Viking' kozen: het woord *viking* betekende zoiets als 'zij die op lange zeereizen gaan'. Handeldrijven was het eigenlijke doel, maar vooral langs de Engelse en Ierse kust ontaardde dat in moordpartijen en plunderingen van afgelegen kloostergemeenschappen. De Vikingen waren de eerste Europeanen die Amerika bereikten, waar ze de winter doorbrachten op Newfoundland. Ze vestigden zich op IJsland, Groenland, de Faeröer en Shetlandeilanden, en in Noord-Engeland en Normandië. Ze bouwden handelsstadjes in Zweden, zoals Birka in 750, maar ook in Rusland langs noordelijke handelsroutes. Ze voeren mee op de Chinese Zijderoute, waren in India, Constantinopel, Bagdad en Jeruzalem (zie p. 224). Bijna overal lieten zij hun sporen achter. In Europa zijn honderden plaatsnamen afgeleid van het Oudnoors, de taal die toen in Scandinavië gesproken werd. De woorden bakboord en stuurboord echoën precies wat de Vikingen hebben geroepen, *babord* en *styrbord*, en het Engelse woord *husband* komt van het Oudnoorse *husbonde*, dat heer des huizes betekent.

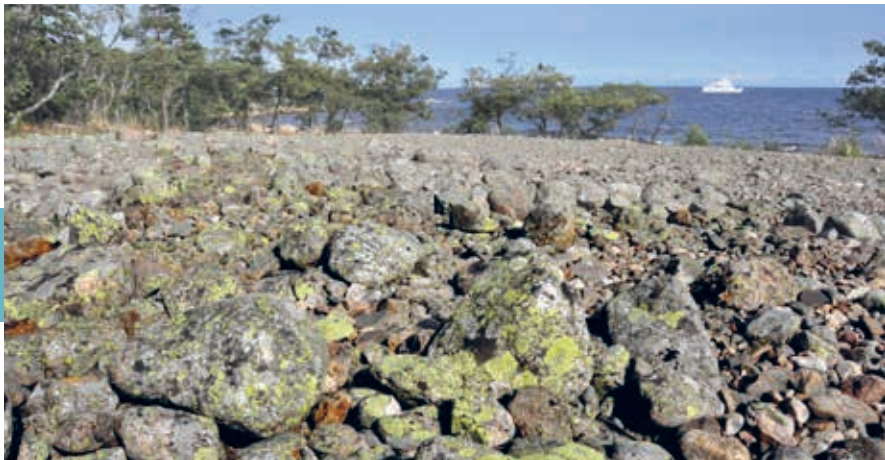

Natuur

Wanneer je vanuit de lucht op het Zweedse landschap neerkijkt zie je een mozaïek van bossen, meren, rivierdalen en landerijen in een golvend heuvellandschap. Verspreid door het land liggen hogere heuvelruggen en tegen de grens met Noorwegen rijzen alpiene gebergtes en gletsjers op, met de meer dan 2100 m hoge Kebnekaise in Lapland als hoogste top. Zweden is een enorm groot land met een totale lengte van 1572 km. Je doet er met de auto drie dagen over om van de zuidelijkste punt van Skåne naar Kiruna in Lapland te rijden. De noordgrens van Zweden ligt zo'n 300 km boven de poolcirkel. Zweden is dan ook onderverdeeld in verschillende klimaatzones, elk met een karakteristieke flora en fauna. In dit hoofdstuk lees je hoe het Zweedse landschap is ontstaan en wat de grote aantrekkingskracht is van de Zweedse natuur.

< De Bjurälven in het karstgebergte van Jämtland.

Klappersteenveld bij de Botnische Golf.

Rönnbäcken, ten zuiden van Tärnaby, maar de voorbereiding van een grote nikkelmijn stuitte op verzet van milieuorganisaties en de Sami, die hier al eeuwen hun rendierkuddes laten grazen.

Zweden heeft een mijnbouwgeschiedenis die meer dan 1000 jaar teruggaat in de tijd. De rijkdom aan erts en mineralen in de Zweedse bodem, plus de overvloed aan graniet dat als bouwsteen aantrekkelijk is, hebben Zweden tot een welvarend land gemaakt. Nog steeds is Zweden de grootste ijzerertsproducent van Europa en een van de belangrijkste producenten van koper, zink, lood, goud en zilver. Grootschalige mijnbouw begon al in de 17de eeuw in Dalarna en Bergslagen, maar tegenwoordig bevinden de mijnen zich bijna allemaal in het noorden van Zweden.

Effecten van de ijstijden

Zweden heeft vier ijstijden meegemaakt en de ijsmassa's die over het land bewogen hebben het landschap gevormd. Een gletsjer werkt als een enorme bulldozer, die stenen vanuit de bergen voor zich uit schuift naar lagere gebieden. De gletsjerstromen vol keien en grind sleten diepe, U-vormige dalen uit. Bergtoppen werden afgesleten, heuvels afgerond en het afgeschaapte materiaal werd meegevoerd over honderden kilometers.

Toen het ijs smolt bleef het getransporteerde materiaal aan de voet van de bergen achter als een dikke deken van gruis en zwerfstenen. Deze deken beslaat een groot deel van het Zweedse bodemoppervlak. Veel heuvels in Zweden zijn morenen. Dat zijn de halvemaanvormige ophopingen van zand, klei, grind en keien die voor het front van een gletsjer lagen. Een van de bekendste gebieden om dit type gletsjerafzettingen te bestuderen is het natuurreservaat Rogen in Noord-Dalarna.

MIDDERNACHTZON

In de zomer zakt de zon in Noord-Zweden een paar weken lang niet onder de horizon, zelfs niet midden in de nacht. Die periode duurt langer naarmate je op een noordelijker breedtegraad komt. Helemaal op de Noordkaap is de middernachtzons zichtbaar van half mei tot eind juli, maar in bijvoorbeeld Kiruna is die tijd korter, van 31 mei tot 11 juli en in Jokkmokk nog korter, van 8 juni tot 3 juli.

Ook zuidelijker in Zweden duren de dagen veel langer. In Stockholm is het midden in de zomer om 11 uur 's avonds nog licht terwijl de zon om 3 uur 's nachts alweer opkomt. Intussen wordt het nooit helemaal donker, omdat het licht wordt weerkaatst in de atmosfeer.

Stijging van het land

Duizenden jaren lang oefende een 2 tot 3 km dikke ijskap enorme druk uit op de ondergrond die daardoor naar beneden werd geperst. Toen de gletsjers zich aan het eind van de ijstijd terugtrokken nam de druk af en begon het land te rijzen. In het begin ging dit snel en met schokken, daarna zeer geleidelijk en bijna onmerkbaar. Dit proces is nog steeds gaande in Scandinavië en zal nog wel 10.000 jaar duren. In Zweden gaat het om een stijging van maximaal 1 cm per jaar. Rotstekeningen die in Bohuslän in de bronstijd langs de waterkant gemaakt werden, liggen nu 20 tot 30 m boven de zeespiegel. Het effect van de stijging in de laatste 1000 jaar is ook goed te zien aan de Botnische Golf, die steeds smaller wordt en uiteindelijk zal verdwijnen.

De gevolgen zijn niet alleen voor de natuur maar ook voor de mens groot. In Zweden was het Mälarenmeer tot in de 12de eeuw een zijarm van de Oost-

De zeegod Poseidon van Carl Milles, uitkijkend over Avenyn.

wijk die buiten de Vallgraven werd gebouwd, aan de voet van het fort Skansen Kronan. In de oorspronkelijke houten barakken woonden de gezinnen van de havenarbeiders dicht op elkaar gepakt. Om het brandgevaar te beperken werd het in 1854 bij wet verboden om houten huizen van meer dan twee verdiepingen te bouwen. In 1880 werd dit creatief opgelost door het bouwen van panden met een begane grond van baksteen en daarbovenop twee verdiepingen van hout. Deze huizen staan er nog. In de vorige eeuw verpauperde Haga tot een krottenwijk en het scheelde niet veel of het was allemaal gesloopt in de jaren 60. Gelukkig leidden protesten tot een algehele renovatie. Nu is Haga een van de gezelligste wijken van Göteborg, waar studenten, bejaarden, jonge gezinnen, kunstenaars en zzp'ers door elkaar wonen. Langs Haga Nygata liggen leuke winkels, cafés en restaurantjes. Hier kun je boeken, tweedehands kleding, vintage en antiek, kinderkleding, speelgoed, Scandinavisch handwerk en Zweeds design kopen. In december is er een romantische kerstmarkt. Café Kringlan, aan Haga Nygata 13, staat bekend als het gezelligste café van Haga. Een andere favoriete plek voor een fika is Café Husaren, langs dezelfde straat op nummer 28, met de grootste kanelbullar van het land. Je kunt de trap naar de top van het fort Skansen Kronan beklimmen om antieke kanonnen te bekijken en van het uitzicht te genieten.

Grenzend aan Haga is de wijk Linnéstaden waar de lange Linnégatan doorheen loopt, een brede laan met bomen waar vooral veel restaurants en terrasjes te vinden zijn. Ben je op zoek naar vintage en antiek dan moet je in de drie zijstraatjes Första, Andra en Tredje (1ste, 2de en 3de) Långgatan zijn.

De grootste en lekkerste Hagabullar vind je in Café Husaren.

Parken en tuinen

Göteborg noemt zich graag een parkstad vanwege de vele plantsoenen en parken. Het oudste park is het Trädgårdsföreningenspark dat tegen de ringgracht aan ligt, met kleurige borders, een rosarium en een victoriaanse oranjerie vol palmen, fruitbomen en exotische planten. Grote parken waar de inwoners heen gaan voor sport en recreatie zijn het Burgårdspark, het Keillers Park aan de noordkant van de rivier, en Slottskogen. Het laatste is een enorm stadspark (140 ha) met heuvels en vijvers, een kinderboerderij, een natuurhistorisch museum en de oudste dierentuin van Zweden.

> NATUURHISTORISCH MUSEUM, Slottskogen, gnm.se

Liseberg en Universeum

Het pretpark Liseberg bestaat al sinds 1923 toen de gemeente het landgoed aankocht voor de Wereldtentoonstelling van Göteborg. Er werd een amusementspark aangelegd met als grootste attractie de houten achtbaan. Liseberg heeft nog steeds de twee grootste en snelste achtbanen van Scandinavië, de Balder en het Kanon, die snelheden bereiken van 90 km/uur. Je kunt je ook met de 'Uppskjutet' de lucht in laten schieten, maar wie van het uitzicht wil genieten kan beter met het reuzenrad omhoog gaan. De Liseberg Toren, die 20 jaar dienstdeed als uitzichttoren, heet nu AtmosFear: na het bereiken van de top tuimel je secondenlang in een vrije val naar beneden! Verder zijn er concerten, shows en theater, een levensgroot filmdoek,

Stockholm

Veel uitspraken over Stockholm zijn inmiddels clichés geworden: Venetië van het Noorden, de Koningin van Mälaren, Stad van blauw en groen... Ze beschrijven een mooie stad die gebouwd is op eilanden en aan alle kanten omringd is door helder blauw water en groene bossen. Met imposante burchten, paleizen en kerken wilde Stockholm al vanaf zijn ontstaan in 1251 macht uitstralen. De inwoners van Stockholm zijn er altijd van overtuigd geweest dat hun stad niet alleen het middelpunt is van de Zweedse cultuur, maar ook de hoofdstad van heel Scandinavië.

Bezoekers valt het op dat Stockholm vooral een stad is van jonge mensen, niet alleen studenten maar ook jonge werkenden en zakenmensen die, steeds vaker per fiets, langs de straten snellen. Na werktijd vullen ze de terrasjes of zie je ze hardlopen in het park. Voor veel toeristen zijn de voetgangersstraten in het centrum, waar de mooiste winkels, musea en gebouwen liggen, de grootste attractie. Maar het stadse leven is zo te ontvluchten: met een boottochtje van een halfuur bevind je je al in de ongerepte archipel met onbewoonde eilandjes en uitgestrekte bossen.

< Winkelstraatje in Gamla Stan.

Lente in Kungsträdgården.

diepingen stammen uit deze tijd. In de pakhuizen aan de Strandvägen werd zoute haring opgeslagen en gedistribueerd. Vanwege de enorme stank en onhygiënische omstandigheden werd de overdekte markthal Saluhall aan het Östermalmstorg gebouwd. Nog steeds is de Saluhall een plek om je ogen uit te kijken en om van te watertanden. Allerlei verse Zweedse producten zijn prachtig uitgesteld, en bij veel kraampjes kun je aan een bar eten. Veel Stockholmers gaan hier tussen de middag dan ook lunchen.

Musea en meer

Aan de brug naar Skeppsholmen staat het pas gerenoveerde **Nationalmuseum**, met de grootste collectie van Scandinavische kunst en design vanaf ongeveer 1500 tot heden. Ook heeft het museum een internationale collectie, waaronder een aantal Rembrandts. Het Nationalmuseum doet mee aan het Google Art Project, waar je digitaal door allerlei musea kunt wandelen. Een groot deel van de collectie is daardoor online te bekijken.

Gustav III richtte het eerste koninklijke toneelgezelschap op, dat toen vooral in het Koninklijke Slot speelde. Begin 20ste eeuw werd het **Kungliga Dramatiska Teatern** ontworpen. Omdat de staat geen financiering bood, werd het geld opgehaald met loterijen. Door genereuze donaties was de

Dineren op het water aan Strandvägen, Östermalm.

opbrengst zodanig dat de architect een weelderig art-nouveauteater naar Weens voorbeeld kon ontwerpen. Vooraanstaande kunstenaars droegen bij aan de versieringen. Het theater geeft Zweedse toneelvoorstellingen; een rondleiding met gids door de vijf theaterzalen is mogelijk.

Het **Historisch Museum (Historiska)** geeft een overzichtelijk beeld van de geschiedenis van Zweden. Met een tijdlijn over de vloer volg je de ontwikkeling van Zweden vanaf de Vikingtijd tot heden. Het museum bevat de grootste collectie schatten en overblijfselen uit de Vikingtijd. In de kelder is de Gouden kamer (Guldrummet), met prachtige gouden munten, sieraden en kronen. Het museum is zeer geschikt voor kinderen, overal wordt de geschiedenis op een speelse manier geïllustreerd. Er is een archeologische opgraving nagebootst waar kinderen zelf met schepjes en kwastjes kunnen zoeken naar oude resten. Ook is er een Vikingdorp nagebouwd, met vijver en Vikingschip. Op de rustige binnenplaats kun je heerlijk lunchen of een stukje taart eten.

De **Koninklijke Bibliotheek**, in het park Humlegården, is een bezoekje waard vanwege de prachtige gewelfde gangen en ronde leeszalen uit de 19e eeuw. Al sinds 1661 is bij wet bepaald dat van elk boek dat wordt gedrukt of verspreid in Zweden, één exemplaar aan de bibliotheek gestuurd moet wor-

Langs de Botnische Golf

De kuststreek ten noorden van Gävle wordt meestal vanaf de E4 verkend, een vrij eentonige en drukke snelweg door akkers, bos en weides die na 855 km eindigt in Haparanda op de grens met Finland. Veel leuker is het om de toeristische kustwegen te volgen, maar daar moet je dan wel een paar dagen voor uittrekken. De Botnische Golf heeft een grillige kust met afwisselend stranden, kliffen en baaien en duizenden eilandjes. De zomer telt hier gemiddeld meer zonuren dan in de rest van Zweden.

Je komt achtereenvolgens door Gästrikland, Hälsingland, Medelpad en Ångermanland (nu samen Väster-norrland), Västerbotten en Norrbotten, allemaal met hun eigen bijzonderheden die nog nauwelijks bekend zijn. Misschien komt daar verandering in nu de herenboerderijen van Hälsingland evenals de Hoge Kust en de kerkstad van Luleå op de Werelderfgoedlijst van UNESCO zijn geplaatst.

Natuurlijk zijn er ook talloze musea, leuke havenplaatsjes en andere Smultronställen zoals de Zweden hun favoriete plekjes noemen. Het is onmogelijk om ze allemaal te noemen, maar gelukkig zijn er overal toeristenbureaus.

< Slåttdalsskrevan, een ravijn in Skuleskog Nationaal Park.

Zeehonden in de Botnische Golf.

een mooie stenen kerk uit de middeleeuwen, met een aparte klokkentoren van graniet. In de 19de-eeuwse kerkwijk met haar smalle straatjes, houten huisjes en stallen, is een huisje uit 1804 te bezichtigen, waar je kunt zien hoe men tijdens een kerkweekend leefde.

De stranden langs de scherenkust tussen Piteå en Luleå staan bekend als de zonnigste van Zweden. Vanuit Piteå gaan er diverse rondvaartboten naar de archipel, kajaks worden verhuurd in Södra Hamn.

> PITEÅ TURISTBYRÅ, Bryggargatan 14, pitea.se

Storforsen

De Storforsenwaterval in de Piteälven is een van de populairste attracties van Norrbotten. De Piteälven raast hier met donderend geweld over een afstand van 5 km over de rotsen, de laatste 2 km met een val van 60 m. Ernaast is een houten wandelpad aangelegd, ook begaanbaar voor rolstoelen, dat fantastisch uitzicht biedt op het kolkende water. In de bloeitijd van de houtindustrie, toen boomstammen over de rivier naar de zaagmolens aan de Botnische Golf dreven, is een deel van de waterval omgelegd om het transport te bespoedigen. Het is fascinerend om door dit droge rivierbed te lopen en te zien hoe de kracht van het water het gesteente heeft gevormd. De gigantische ronde ketelgaten zijn het gevolg van draaikolken waarin keien ronddraaiden zodat ze een holte uitsleten die steeds dieper werd. Ook de

Welkomstbord in vissersdorp.

flora in het dal is interessant; het zeldzame venusschoentje komt er voor. De eerste tekenen van bewoning zijn volgens archeologen van 5000 jaar geleden.

Storforsen ligt 40 km ten noordwesten van Älvsbyn, 5 km van Vidsel, en is zichtbaar vanaf weg 374. Er begint bij het hotel een prachtig aangelegd wandelpad, dat pal langs het water naar het Naturum aan de top van de waterval loopt. In Harads, op 10 km van de Storforsen, is het Tree Hotel, een designhotel met kamers die in de bomen zijn gebouwd. Een rondleiding met gids is mogelijk tegen betaling.

> TREE HOTEL, treehotel.se

Gammelstad Kyrkstad

In het midden van Gammelstad Kyrkstad staat de in 1492 gebouwde stenen kerk, die een doopvont bevat van een nog oudere kerk. De noordelijke toegangspoort is nog hetzelfde als 500 jaar geleden. Vooral het interieur is bezienswaardig, met fresco's van de school van Albert Pictor en verguld houtsnijwerk boven het altaar dat in 1520 in Antwerpen werd vervaardigd. Rondom de kerk liggen smalle stegen waarlangs dicht op elkaar honderden huisjes en stallen staan. Hier kwamen op hoogtijdagen de boeren uit de wijde omtrek heen om de zondagse kerkdienst te volgen. Kerkgang was lange tijd verplicht in Zweden! Iedereen genoot op zaterdag van de markt en het weerzien met familie en kennissen uit andere dorpen. Om jongelui gelegenheid te geven om een huwelijkspartner te vinden werden er zelfs

Zweeds Lapland

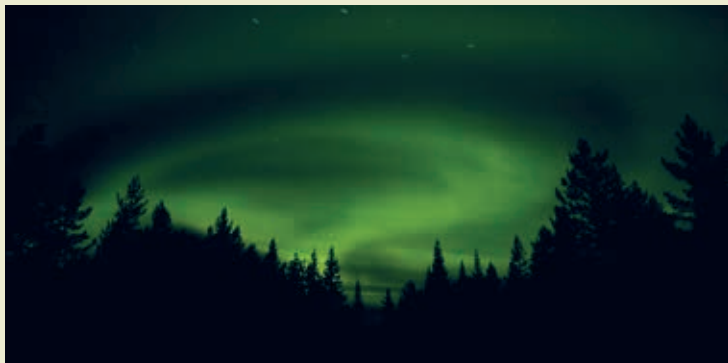
'Ik wist niet of ik in Azië was of in Afrika, want het landschap en de planten waren mij totaal onbekend,' schreef botanicus Linnaeus in 1732 toen hij het latere Nationaal Park Sarek in Lapland bezocht. Misschien een beetje dramatisch uitgedrukt voor een 25-jarige die nog niet buiten Zweden is geweest, maar dat hij zich verwonderde is duidelijk.

Lapland is de oude Zweedse benaming voor het land van de Samibevolking. De Sami zelf noemen hun land Sápmi, maar dat omvat een veel groter gebied dat zich uitstrekt over Noorwegen, Zweden en Finland naar noordelijk Rusland. Administratief hoort Lapland tegenwoordig bij Västerbottens Län en Norrbottens Län.

Namen mogen dan veranderen, de karakteristieken van Lapland doen dat niet. Het is een land van extremen, met hoge bergtoppen en gletsjers in het westen maar ook met het diepste meer van Zweden, Hornavan. Naar het oosten strekken de naaldbossen en moerassen van de taigazone zich uit. In de zomer schijnt de zon vrijwel de klok rond, maar in de winter duurt de poolnacht zes weken en kan de temperatuur tot -40 °C zakken. Pas in februari keert het daglicht langzaam terug in Lapland. Dan reizen de Sami van heinde en ver naar de wintermarkt in Jokkmokk.

< Dag Hammarskjöldsleden, Abisko Nationaal Park.

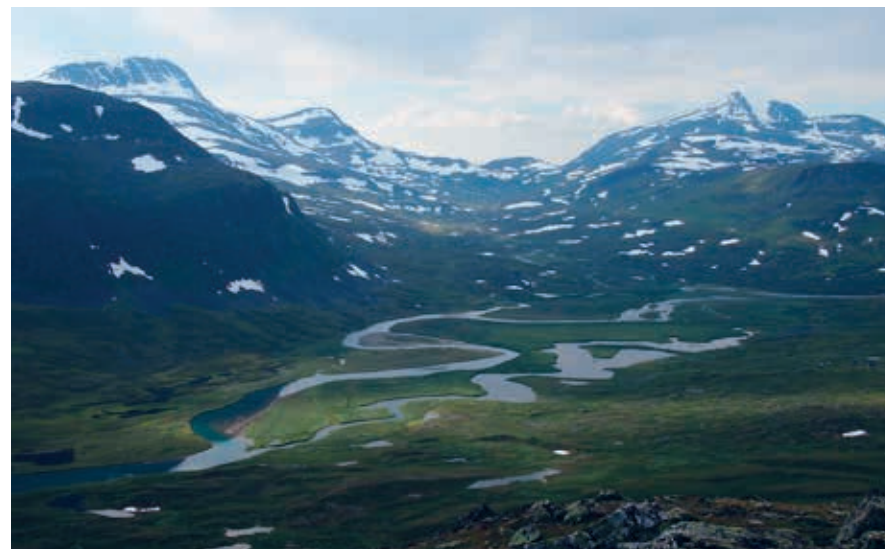
NOORDERLICHT

Het noorderlicht, officieel *aurora borealis* genoemd, is een natuurverschijnsel dat in het noorden van Scandinavië bij een heldere vrieslucht te zien is. Het wordt veroorzaakt doordat elektrisch geladen deeltjes met grote snelheid in het magnetisch veld van de aarde terechtkomen. Enorme lichtbundels bewegen zich dan langs de nachtelijke hemel. Het noorderlicht kan wit zijn, als wapperende vitrage, maar ook groen of rood. Soms verandert het als in een lichtshow voortdurend van kleur, sterkte en vorm. Zeldzaam zijn de dwarrelende veelkleurige 'gaswolken' in de kleuren rose, purper en violet, vergelijkbaar met de regenboogkleuren in een olieplas.

Jukkasjärvi

Jukkasjärvi, ongeveer 15 km van Kiruna, is een klein plaatsje dat bekendheid geniet vanwege het ijshotel, dat ieder jaar in oktober wordt opgetrokken uit ijsblokken. Het is een echt hotel met een ontvangsthuis en bar, een bioscoop en natuurlijk slaapkamers, waar de temperatuur permanent $-5\text{ }^{\circ}\text{C}$ is. De buitentemperatuur kan in de winter gemakkelijk tot $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$ dalen.

Jukkasjärvi is een oude ontmoetingsplaats voor de Sami. Aan het eind van het dorp staat de houten kerk die dateert uit circa 1600. Binnen is een kleurige triptiek van Bror Hjorth te zien boven het altaar (1952), een mooie crucifix én een traditionele Samidrum, die herinnert aan de tijd dat de Sami gedwongen werden hun heilige drums in te leveren bij de kerk. Deze drums, fraai gedecoreerd met symbolen, behoorden toe aan de sjamanen die ermee in trance raakten tijdens mystieke rituelen. In de 18de eeuw besloten de priesters om de godsdienst van de Sami te verbieden, en de drums werden geconfisqueerd en vernietigd. Slechts enkele zijn er behouden gebleven en nu te zien in bijvoorbeeld het Ájtte Museum in Jokkmokk.

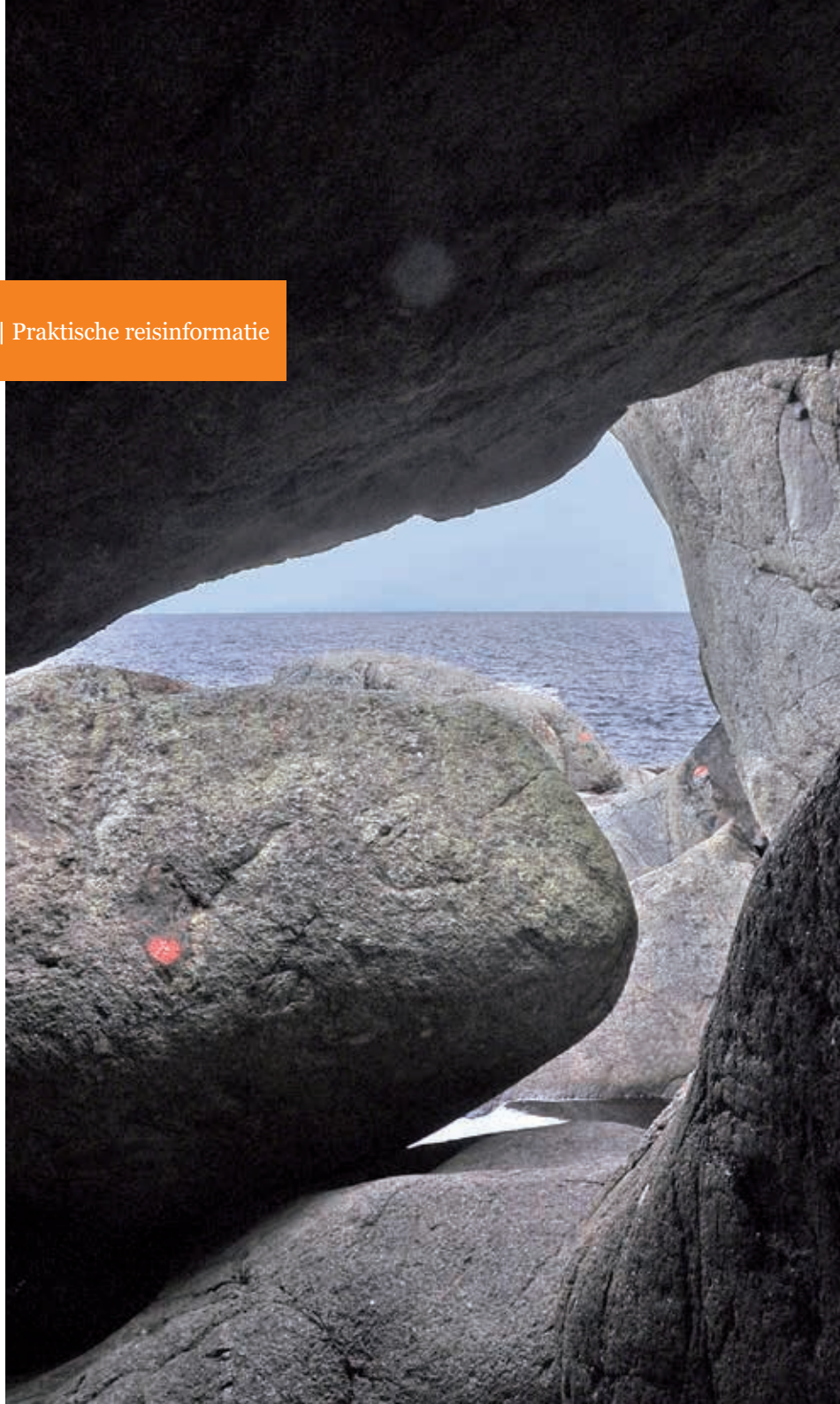

Vistasdal ten zuiden van het Abisko Nationaal Park.

Abisko Nationaal Park

De Nordkalottvägen, de route van Kiruna naar Narvik (E10), loopt parallel aan de 100 jaar oude spoorweg. Op 95 km van Kiruna, zuidelijk van het grote meer Torneträsk, ligt de ingang naar het Abisko Nationaal Park met een Natuurum, winkel en berghotel die het gehele jaar open zijn. Naast het berghotel stroomt de Abiskojåkkarivier uit in het meer. Het nationale park beslaat een gebied van 700 hectare rondom deze rivier, die er als een slagader doorheen stroomt. Vanaf het bergmeer Abiskojaure, in het zuiden van het park, heeft de rivier een kilometerslange kloof gevormd. In de 20 m hoge rotswanden ter weerszijden van de rivier kun je een opeenstapeling zien van schalies en marmer. Felgekleurde korstmossen gedijen op de kalkrijke rotsen boven aan de kloof. Aan de basis liggen horizontale lagen van crèmekleurig dolomiet dat in het verleden is gemijnd. In de berkenbossen rondom de rivier komen beren, lynxen en poolvossen voor, maar vooral otters, marters en lemmingen zijn talrijk. De hoogste bergtop is de Slåt-tatjåkka van 1191 m.

Abisko wordt wel de 'arctische tuin van Zweden' genoemd. Op de berghellingen groeien zeldzame planten als mossteenbreek, alpiene arnica en alpenkoekoeksbloem. Verder komen de Laplandrododendron, *Astragalus alpinus* (een soort wikke), grote muggenorchis en gele bergsteenbreek voor. De uiterst zeldzame, wit bloeiende Laplandse nachtorchis (*Platanthera obtusata*, niet te verwarren met de Laplandorchis *Dactylorhiza lapponica*), groeit uitsluitend in Abisko.

BELANGRIJKE ADRESSEN EN TELEFOONNUMMERS

Ambassades

- Nederlandse ambassade in Zweden: Götagatan 16A, Stockholm, tel.: +46 (0)8-556 93 300, zweden.nlambassade.org
- Belgische ambassade in Zweden: Kungsbroplan 2, Stockholm. tel.: +46 (0)8-534 80 200, diplomatie.be/stockholmln
- Ambassade van Zweden in Nederland: Johan de Wittlaan 7, Den Haag, Tel.: +31 (0)70-412 02 00, swedenabroad.se/dehaag
- Ambassade van Zweden in België, Luxemburgstraat 3, Brussel, Tel.: +32 (0)2-512 41 46

Turistbyrås: het toeristenbureau van Zweden

Overal waar toeristen komen zijn ook toeristenbureaus. De adressen en websites van de belangrijkste Turistbyrås zijn in de voorgaande hoofdstukken al per plaats aangegeven. Ze liggen vrijwel altijd zeer centraal, zijn herkenbaar aan een bord met een *i* erop en staan vanaf de doorgaande weg met borden aangegeven. De nieuwste Turistbyrås zijn onderdeel van een cultuurcentrum waarin ook bibliotheek, internetcafé, expositieruimtes e.d. zijn ondergebracht. Op zaterdag(middag) en zondag zijn de meeste Turistbyrås gesloten, in kleinere dorpen zijn ze alleen in het hoogseizoen bemand, maar vaak kun je dan toch gratis brochures of kaarten pakken. Soms kun je een app downloaden, maar vaak zijn die nog uitsluitend in het Zweeds. Het aantal Turistbyrås dat een app in het Engels aanbiedt, zal de komende jaren ongetwijfeld toenemen. Toch loont het de moeite om bij een kantoor langs te gaan vanwege de vele brochures, (thema)kaarten, evenementenkranten die er voor bezoekers klaarliggen.

REIZEN NAAR ZWEDEN

Vliegtuig

Er zijn veel vliegmaatschappijen die vluchten aanbieden naar Stockholm, Göteborg en Malmö. Veel goedkope chartervluchten, zoals van Ryanair, vliegen naar Skavsta Airport, het vliegveld bij Nyköping, op 1,5 uur van Stockholm. KLM vliegt op Göteborg en Stockholm, SAS op Stockholm, Göteborg, Östersund, Malmö en Kopenhagen (per trein 15 min. van Malmö). Voor Kiruna of Luleå in het noorden van Zweden stap je in Stockholm over op een binnenlandse vlucht. Voor Jämtland kun je naar Trondheim vliegen en van daaruit met trein of huurauto naar Zweden reizen.